

KOROŠKI SLOVENEK

Naroča se pod naslovom
„Koroški Slovenec“,
Lidová knihtiskárna,
Wien V., Margaretenplatz 7.
Rokopisi se naj pošiljajo na naslov:
Anton Machát, Wien V.,
Margaretenplatz 7.

Lisi za politiko, gospodarstvo in prosveto

Izhaja vsako sredo.

Stane celoletno: K 100.—
polletno: K 50.—
četrletno: K 25.—

Za Jugoslavijo
celoletno: 15 Din.
polletno: 8 „
četrletno: 4 „

Leto I.

Dunaj, 26. oktobra 1921.

Št. 32.

Obljube.

Ze je preteklo leto in dan, odkar so zaprte slovenske zasebne šole v St. Jakobu v Rožni dolini in v St. Rupertu pri Velikovcu, ker koroški nemški politiki še niso prišli do zaključka, ali bi izpolnili obljube, dane v St. Vidu, ali ne. Zastopniki Slovencev so interpelirali pri merodajnih osebah in dobili odgovor, da je „ljudstvo“ v Velikovcu proti otvoritvi šole v St. Rupertu, vlada pa nima sredstev, da bi vzela zavod v varstvo.

St.-germanska pogodba določa v § 67: Avstrijski državljanji, ki pripadajo jezikovni manjšini, imajo pravico, ustanavljati na lastne stroške dobrodelne zavode, šole in druga vzgojevališča in imajo pravico, da se poslužujejo v istih drage volje lastnega jezika. „Ljudstvo“ velikovsko je proti šoli v St. Rupertu! Kaj jim pa je mar šola v St. Rupertu? Oni imajo dovolj nemški šol za svojo potrebo, za zasebno slovensko šolo pa ne plačajo niti vinarja in radi tega jih tudi ta šola naj nič ne skrbi!

Stvar z „ljudstvom“ je pa pravcata komedija. Stranka dirigira v gotov kraj agitatorje, kričarje, ki skrbijo, da se dovolj kriči, godi se kakor v gledališču: pri njih kulisah zginejo, pri drugih se zopet prikažejo: to je „ljudstvo“! Tu sedijo voditelji „Freie Stimmen“ in „kmetskega lista“, za seboj imajo nekaj ljudi, inteligentnih dovolj, da po opičje kakor skrhan gramofon mehanično kričijo, kar so jim ti modrijani vtepli v glavo. In to je „ljudstvo“! Ako ljudstvo šolo želi ali ne, to se bo pokazalo potem, ko bodo prišli otroci v šolo! Več ko 100 rodbin je prosilo za otvoritev šole, toda Slovencev v deželi še ne poznavajo za ljudstvo! Bodemo videli, kako dolgo bo trajala ta pravna neenakost. Javno obtožujemo državno vlado oziroma deželno vlado, da lahkomišeljno prezira temeljno postavbo države — in taka postava je določba

st.-germanske pogodbe — in stem daje svojim državljanom najslabši vzgled. Res so postale danes postave tenke kakor pajčevina, ki se ovija potniku v jeseni okrog nog. Nikdo jih ne vpošteva, toda vlada ne sme stati na tem stališču, s postavami stoji vlada in pade. Vlada mora dati ljudem zavest, da se morajo vsi postavam ukloniti, tudi če bi se dalo iti preko postav!

Naši nemški odeželanji naj pomislijo, da ne živimo več v stari Avstriji. Saj živijo onstran avstrijskih mej tudi Nemci, kakor smo mi Slovenci ostali na Koroškem — pristo- voljno ali neprosto- voljno — kot slovanska manjšina. Če zahtevajo Slovenci na Koroškem — po pravici, — da se jih naj ne ovira pri kulturnem šolskem delu, zatrjujejo naši ljubi so- deželani vedno znova, da se godi onstran meje isto. Tu pa moramo poudarjati, da je pod starim avstrijskim režimom nemško šolstvo hipertrofiralo. Slovenci pa s svojimi šolami skoraj niso prišli dalje, ko do ljudskih šol. Kako nesramno komedijo so vganjali Nemci s slovenskimi gimnazijskimi paralelkami v Celju. Zakaj zapira država SHS. te suds- markine in šulvereinske šole, to je pa za nas čisto druga stvar! Kjer Nemci sklanjeno prebivajo, kakor v Kočevju, tam so jim pustili tudi nemško šolstvo!

Na Koroškem se je pa v slovenskem šolstvu spremenilo le toliko, da so zaprli obe slovenski privatni šoli, javnih pa sploh nimamo. In hinavci se drznejo sploh še jadikovati o zatiranju Nemcev na Kranjskem in Štajerskem!

Socijaldemokrat Bauer jo je dobro pogodil, ko je v parlamentu svetoval ljudskim zastopnikom: Mi ne bodemo več apelirali na idejo moči, ampak na moč ideje! V Celovcu in v zadnjih dneh tudi v Velikovcu se pa še vedno apelira na idejo moči, dasiravno je ta v Avstriji le še prazen strah — strašilo, na katerega se vrane in vrabci brez strahu vsedejo...

Nemško prebivalstvo na Koroškem, zlasti v Celovcu in Beljaku, posebno trgovci bi morali priti do spoznanja, da pomeni za nje zapostavljenje drugega deželnega jezika, jezika sosednje države, veliko škodo, in da vstvari ta okolščina nenaravni položaj! Meje so sicer še zaprte, toda v kratkem se bodo morale odpreti. Trгоvec, obrtnik iz Celovca, Beljaka, Gradca, da celo iz Dunaja, bo iskal trgovskih stikov v inozemstvu, bo potoval tja ali vsaj v pismeni zvezi z inozemstvom.

Če bodo jugoslovanski naročniki dopisovali nemško, tega ne vemo, toda trгоvec tukaj ne bo mogel zavzeti stališča, da naj jugoslovanski naročnik priloži svojemu naročilu še avtentično nemško prestavo!

Če bi tudi arijski trгоvec to hotel, žid tega ne bo zahteval.

Končno bi še povedali takozvanemu duhovnosocijalnemu „Klgf. Tagblatt“, da vzame- mo na znanje njegovo stališče, ki ga zavzema do zasebne šole šolskih sester v St. Rupertu. List poroča dne 10. okt., kako je dekan Müllela z asistenco g. Križaja in Feiniga bral slovesno mašo in kako so pri slavnosti soglasno sklenili, da se „Trutzschule“ v St. Rupertu ne bo več otvorila. To je tudi samo na Koroškem mogoče, saj je tukaj vse „breznačajno“. Gre tu za šolo katoliških redovnic; krščansko- socijalni list ji nasprotuje, in ž njim „Freie Stimmen“ in „Bauernbündlerji“. In v to gonjo spravljajo tudi duhovništvo. Ali so tudi ti glasovali proti šoli? Ali se služba božja ob takih prilikah ne gazi v blato? Koliko se jih je pač udeležilo te službe božje, ki niso šli iz pobožnosti tja! Seveda pod cerkvenim plaščem se skriva marsikaj! Častihlepnost, grabljivost, želja po moči, sovraštvo in maščevanje. „Trutzschule“, da celo hudiču bo kljubovala, in pravica se bo izkazala.

Koroški Slovenci pa ne bodo podlegli podli, vsem zakonom nasprotujoči in nasilni

PODLISTEK

Janko Ogris:

Med grobovi.

Bil je lep jesenski dan leta 1919., ko smo bivali ujetniki na Asinarskem otoku v Italiji. Solnce, še z zadosti pekočimi žarki, je sijalo na zapuščen otok plaho, kakor da mu je žal, da moti s svojo svetlobo nekam otožno jesensko naravo. Zdaj pa zdaj zapljuska kakšen val kakor žalna pesem. — Vseh mrtvih dan je! Stopim na bližnji mirodvor, med grobove zapuščenih, na isto tiho domovanje, kjer spe tisoči in tisoči spanje nevzdranih in kjer bo mogoče tudi kmalu moj dom.

Duh mi je zaplaval tja v rojstno vasico, med one grobove, kjer blede trepečejo stotine svečic; kjer so križe in kamne vrh gomil oključale ljubeče roke z jesenskimi cvetovi. Mnogi klečijo med grobovi, tre jim bol in žalost njih srca! Solze rosijo gomilo pod katero spe njih dragi. — Po nepozabnih se solzijo!

In tukaj? Kaka razlika! Grobovi brez križev, brez kamena, nobena sveča ne trepeče ob lahki jesenski sapici, niso ovenčani s cvetovi! — Mar li ste zabljeni grobovi?!

Niste! Tudi vas se spominjajo vaše mamice, žene in otroci danes, ki vas zastonj pričakujejo! Tudi vaše gomile bi krasili vencji in cvetice, ali kaj, ko so njim neznane! Tisoči mater, sester, žen in otrok plaka za vami, mnoge še z upom da se vrnete! Ali zastonj so njih upi!! Ne vzdramijo vas žalni klici!

Tam plaka uboga mati za svojim sinom edincem, trdno je upala, da se še vrne; toda zastonj ga pričakuješ. Niegov grob je tu v tujini, in ostane ti neznan! Bitja, ki ste jih pojile s svojim življenjem, so bila posvečena prezgodnji smrti. — Tam joka zopet žena, sirota z par otroci za svojim možem. Mar zastonj? Edina opora, njen mož je našel grob v tujini! Tam čaka in preliwa brez mere solza, zarčenka-nevesta; čaka in plaka zastonj. Njenemu ženinu je podala roko blede nevesta — smrt. Uboge sirote! Ko ste podale ob slovesu roke svojim dragim, jih blagoslovile, niste vedele, da podajate roke zadnjič, da jih blagoslavljate za pokop. Zlate nađe, lepi načrtji, vse je pokopano, Kogar ni zadela sovražna krog- lja, je umiral v ujetništvu! Le malokateri se je otel!

Kar je naklonila usoda vam gorja, ste pre- trpeli! Prestali smo ga tudi mi! Usoda nam

je bila še zadosti mila, da smo se vrnili srečno v drago domovino. Onim pa, ki smo jih zapu- stili tam na tujčevi zemlji: „Bodi jim zemljica lahka, do svidenja nad zvezdami!“

Kovač Franc:

Podkrmos.

Poldrugo uro od Celovca proti Grabštaj- nu se dviga na strmih hribu, tik ob pobočju Satnice starodavna prostijska cerkev Pod- krmoska. Župnišče izgleda od daleč kot star viteški grad. Oboje nudi od daleč gledalcu, če se pelje po železnici, impozanten pogled.

Prvotna cerkev je silno stara in se ome- nja l. 896., a je gotovo, da je obstojala že dav- no prej. Sedanja cerkev, posvečena v čast sv. Martinu, je sezidana v renesanskem slogu, bolj majhna, z eno samo ladjo in stransko ka- pelico, ki je služila kot grobnica Podkrmoskim gospodom, eni najstarejših Koroških plemiških rodbin, katere grad, že več stoletij v razvali- nah, se je dvigal na strmih hribu tik pokopa- lišča.

Glavni altar, lepo delo v pozno baročnem slogu, je bil postavljen l. 1782. V cerkvi je

germanizaciji. Priborili si bodo ljudsko šolo, ki jim gre po naravi, kljub vsej nacionalni nestrpnosti nasprotnikov, ljudsko šolo v pravnem pomenu besede, in to ne samo v Velikovcu ampak povsod, kjer prebiva slovenski živelj!

Mrzov veter.

Mrzov veter tebe žene,
drobna ptičica od nas.

Narodna pesna.

Po raznih krajih bivšega plebiscitnega pasa, kakor tudi izven tega v zemlja, so se pripravljale v proslavo 10. oktobra 1920 razne slovesnosti. Deželna vlada nam je zagotovila, da bo skrbela, da se pri teh slavnostih ne bo žalilo Slovencev. Priporočalo se je od strani oblasti, naj imajo slovesnosti, vršče se ta dan, le patriotski značaj, ne pa političnega. Vendar naj se je slavil 10. oktober pod to ali pod ono pretvezo, eno je in ostane gotovo, namreč, da vsi, ki so se teh slavnosti vdeležili, se jih niso vdeležili radi navdušenega patriotizma, ker danes se državi presneto malo koristi stem, da se za njo po veseljah navdušuje, ampak država potrebuje drugega zdravila. Na teh slavnostih se je le slavila zmaga nad premaganim.

Dovoljeno je bilo, da se je vse vršilo kar najbolj hrupno.

Goreli so po naših hribih kresovi, toda ne tisti, kakor si jih je mogoče lanski deželni zbor predstavljal. Namreč ognji, kateri naj bi ogreli vse deželane, Nemce in Slovence zopet v skupni bratski ljubezni. One, to so bili ognji, kateri so v marsikaterem srcu znova vžgali ogenj sovraštva.

Od raznih strani je odmevalo pokanje topičev, kot bi oznanjalo velikončno vstajenje. Toda ni bilo to vstajenje za „odrešeno Koroško“, kakor to nekateri imenujejo, kajti Koroška se valja še v onem blatu, kot pred mnogimi leti, kjer močnejši tlači slabjšega, da se ne more iz tega blata rešiti. Vsem pa, ki se čutimo od sile močnejših zapostavljene in tjačene, je odmeval vsak strel v srce in zdelo se nam je, da nam vdarja močan glas na uho, kateri nam kliče: Tlačan — suženj.

Odmevali so glasovi godbe, kot bi se obhajala vesela ženitnina. Toda kaj? O ljubezni tukaj ni bilo govora. Kajti ob zvokih godbe so se veselili samo oni, ki so še danes pijani zmage nad premaganim. Medtem ko je premagani, po njih mnenju, vkovan v verige, dakler ga ne bo konec.

Toda danes je to za nami in mi koroški Slovenci čutimo, da je bila ta proslava 10. oktobra za nas mrzov veter, kateri nas odbija, nas žene od onih, kateri nam na eni strani hinavsko podajajo roko, na drugi se pa veselijo naše nesreče.

vzidanih mnogo nagrobnih spomenikov starih proštov in raznih, tukaj pokopanih plemičev iz 16. in 17. stoletja, kot Kristof Kulmer, Sigmund pl. Neuhaus itd. Nenavadno lep, umetniško izvržen nagrobni spomenik, tukaj l. 1640. umrlega prošta Benedikta Mittelholzer, narejen iz belega marmorja, je vzidan na zunanji, južni strani cerkve. Mojstersko izklesan relief nam predstavlja Jezusa na Oljski gori in speče apostole. Obraz Kristusov je nenavadno izrazit in mil, a obenem poln smrtne groze. V spodnjem delu so vpodobljene proštjske insignije: mitra in palica, na desni in levi strani pa zopet po en relief, predstavlja joč sv. Jurija in prošta Benedikta Mittelholzer, zatopljenega v molitev pred oltarjem. Vsi trije prizori so polni življenja in spomenik ima umetniško vrednost.

Zraven cerkve nahajajoče se pokopališče zasluži v pravnem pomenu besede ime mirodvor. Obdano okrog in okrog z gozdom, vlada tukaj mir in tihota. Našli so mnogi tukaj počivajoči mir, katerega so v svetu iskali zaman. Tukaj počiva tudi Podkroški rojak in znani narodnjak, profesor Jakob Wang. (Roj. 1848., umrl 1904.) Na južni strani ob zidu je l. 1770. sezidana kapelica z grobnico umrlih proštov.

Ne bi ugovarjali ničesar, če bi se na enak način slavil kak Nemec, kateri si je za svoj narod stekel mnogo zaslug, pa naj bi se teh slavnosti udeležili tudi naši renegati. Toda ni nam vse eno, če se proslavlja nekaj, kar nas koroške Slovence žali in boli, medtem ko se nam na drugi strani pridiguje o spravljivosti in bratstvu obeh narodnosti v deželi.

Hinavščina.

Vselej, kadarkoli se je avstrijski vladi navsetovalo, naj skuša doseči boljšega sporazuma sosednimi državami, prihajajo nemški listi z različnimi pravljicami, ki pripovedujejo o grozovitostih, ki se baje dogajajo Nemcem v sosednjih državah. Avstrijski Nemci so seve vselej sama nedolžnost, drugi pa deroči volkovi. Gospodje Nemci bi vendar enkrat morali spregledati, da se imajo zahvaliti za izgubljeno vojno, za izgubljeno državo in za izgubljeno vodstvo v srednji in južni Evropi tem vsem nemškim kričačem in njihovim pomagačem — zmešanim renegatem. Le ti so bili, ki so zastropili dobro razmerje med narodi, meščanstvo pa se je vsedlo tem norcem na limance in dirkalo za njihovim nacionalizmom.

Dobro ilustracijo k tej nacionalni hinavščini nudi poročilo v „Wiener Stimmen“ z dne 15. m. m., „Die Zustände im jugoslawischen Kärnten“. Tam se pravi: „Pripadnost k novi državi se prebivalcem s tem greni, da se vse nemške šole spreminjajo v slovenske.“

V resnici pa je stvar sledeča: Vse prebivalstvo mežiške doline, brez izjeme, je slovensko, nemške so samo družine tovarniških delavcev. Pod zloglasnim staroavstrijskim režimom so obstojale na Koroškem samo nemške šole, razven edine slovenske šole v Št. Jakobu in privatne narodne šole v Št. Rupertu. Ti dve slovenski šoli, ki ležita na avstrijskih tleh, sta še danes zaprti. Samo ob sebi umevno je, da Jugoslavija ne bo germanizirala slovenskega življa po avstrijskem vzorcu.

„Hinavec, čemu iščeš pezdira v očesu svojega brata, dočim ne vidiš brune v svojem lasnem očesu.“

Sovražnik ljudstva. Splošno je znano, da alkohol zmanjšuje delazmožnost, otopi razum in poživini človeka, oslabi čute, zniža telesne moči in dostikrat popelje v prerani grob. Vsaka država, kateri je kaj na tem, da ima trezne in zdrave državljane, podpira abstinentna društva, vpelje protialkoholne postave, zapira nepotrebne gostilne t. dr. Le pri nas na slovenskem Koroškem je nekaka izjema. Vršni se veselica za veselico, ples za plesom in zraven se popiva vse noči in zapravlja denar. V vsaki zakotni vasi se ustanavljajo proti volji prebivalstva in brez vsake potrebe nove gostilne.

Dobrih pet minut od župne cerkve proč se nahaja globoka zareza v goro, obdana s strmimi pečinami, takozvana „Podkroška jama“, kamor nikdar sonce ne posije, znamenita vsled svoje gorske flore, od izletnikov rada obiskovana.

Kraj je stisnjen od obeh strani od gorskega slemena, ozadje tvori strmo skalovje. Zato vlada tukaj mir in tihota in malo solnčnih žarkov prodre v ta skrivni kot. Po zimi vlada tu večna senca, kar znači star napis na cerkvi: „Per diem sol non uret, neque luna per noctem“. Slovenski: Po dnevi ne žge sonce, a po noči ne sije mesec.

Prvi, zgodovinsko znani prošt z imenom Dietrich, je iz l. 1233. V srednjem veku so bili tukaj nastavljeni kot prošnje nemški plemiči, grofje in baroni. Omeniti je še vredno, da je tukaj v drugi polovici 15. stoletja služboval kot kanonik znameniti koroški kronist Jakob Unrest, pozneje župnik na Dholici.

V srednjem veku so bili tukajšnji prošnje zelo mogočni; bili so ob enem tudi posvetni gospodje in pobirali desetino ne samo v Podkroški župniji, ampak tudi v Žrelcu in Sv. Jakobu ob cesti, kot je razvidno iz starih ur-

merodajen je povsod le nepotrební „Heimadienst“. Različni delaboječi renegati zahtevajo za svoja izdajstva plačo, in ker se jim je obljubilo pred plebiscitom vse mogoče, se mora sedaj tudi izpolniti, sicer je konec vsega navdušenja za nemškutarijo. Z gostilniškimi koncesijami plačuje torej naša vlada odpačnike. Veržniki, prikupovalci in večji posestniki, ki razpolagajo z ogromnimi vsotami denarja, zakrivajo navadnemu ljudstvu slabi gospodarski položaj, plačujejo mu pijačo, in vsi dan lahko naletiš v gostilnah na tako pijano družbo, ki zabavlja čez Slovence in dela naklepe, kako bi nas mogli najhitreje ugonobiti. Nekateri magnati se bahajo včasih in nič kaj novega pri nas na Koroškem, da postavijo sodčke piva na cesto ali ulico in se „krepčajo“ kar pod milim nebom. Kako dolgo še? Kdaj bo konec te nezmernosti? Tako in slično se vprašamo večkrat. A kakor vse kaže, godi se pri nas na Koroškem enako, kot očetu-pijancu, kateri nima za svoje nedolžne otročiče kruha, beži iz hiše, ko sliši jok in išče tolažbe v gostilni, pijanega se usnil — smrt — in konec je vseh skrbi.

Vse nemško. Letos so že parkrat prišla odposlaništva iz Nemčije — pred kratkim so bili tukaj novinarji — da si ogledajo Koroško, in sicer ne toliko nemške dele Koroške kakor slovensko Koroško. In tisti, ki so ta odposlaništva sprejemali in vodili po deželi (in gotovo tudi povabili na Koroško), so smatrali za svojo nalogo, da jim Koroško, tudi slovensko Koroško, pokažejo kot nemško deželico. Slučaj pa je nanesel, da so gospodje iz Nemčije slišali tudi resnico o Koroški. Odposlaništva pevskih društev iz Nemčije so si ogledala Vrbsko jezero, Pliberk, Borovlje, Žel. Kaplo, Velikovec, in tu je v vlakcu neki gospod iz Nemčije vprašal Slovence, ki se je slučajno vozil v istem kupeju: Kajne, tu so Nemci že od nekdanj naseljeni? Slovenec pa mu je povedal resnico, da so tu že od nekdanj naseljeni Slovenci, da so pravi, po rodu in krvi Nemci samo nekateri redki priseljenci, vse drugo prvotno naseljeno ljudstvo pa da je slovensko. In sicer tako na deželi kakor v mestih in trgih, kjer so tudi tisti, ki se kažejo in izdajajo za Nemce, z malimi izjemami sami rojeni Slovenci. Če pokrajina na prvi pogled napravi nemški vtis, je to samo zunanji belež, nemštvo se samo umetno širi zlasti s pomočjo šol, železnice, uradov, agitacije in pod uplivom mesta. Borovlje n. pr., ki zdaj napravijo na prvi pogled popolnoma nemški utis, so bile pred par desetletji še popolnoma slovenske, kjer večina ljudi niti nemško razumela ni, še manj pa govorila. Šola je mladino ponemčila. Ali Pliberk, kjer pravé in pristne Nemce — domačine lahko sešteješ na prstih obeh rok. — Ko je Nemec iz Nemčije slišal to sodbo, se je vidoma čudil, bil je razočaran, in videlo se je, da ni vedel, ali naj verjame Slovencu ali onim, ki so ga popolnoma drugače informirali. Na obličju si mu bral

barjev in zapiskov iz 16. in 17. stoletja. Bili so član koroških deželnih stanov in Podkroški prošt je pred otvoritvijo zborovanj bral slovesno sv. mašo.

Nahajam se v veliki sobani, ki je nekdanj v časih sijaja in mogočnosti služila drugim namenom. Prižgal sem si cigareto in modrikast dim se dviga proti stropu. Zamisljeno opazujem portrete starodavnih, mogočnih proštov. Resnih obrazov zra na mene, odeti v škrlat, ovratniki iz lososove kože, na rokavih fije čipke, z baročnimi lasuljami na glavi. Majestetične postave me gledajo trdo, uničujoče, kot da bi me hotele karati, da jih motim v njihovem dostojanstvu. Njih pogled je trd in mrk, da bi človek vztrepetal. Pa vendar se mi zdi, da ti nemški prošnje — plemiči niso bili ravno največji — asketje.

Kje je sedaj vaša nekdanja slava? Ni je več; minulo je! Časovne okoliščine so prinesle drugačne razmere. Sedaj je vse zapuščeno, nekdanjega bleska ni več, ostali so le še spomini.

